İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
İÇİNDEKİLER 9
KISALTMALAR 15
GİRİŞ 17

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI MODERNLEŞME SÜRECİNDE REFORM HAREKETLERİ VE YAŞANAN ZİHİNSEL DÖNÜŞÜM

I. TANZİMAT ÖNCESİ REFORM HAREKETLERİ 21
A. 17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı'nın İçinde Bulunduğu Genel Durum 21
B. İlk Yenileşme ve Batılılaşma Adımları 25
C. Sultan III. Selim Dönemi 28
D. Sultan II. Mahmud Dönemi 30
1. Sultan II. Mahmud'un Tahta Geçişi ve Ayanlarla İttifak Yapması (Sened-i İttifak) 30
2. Merkezi Otoritenin Sağlamlaştırılması 32
3. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması 33
E. Tanzimat Öncesi Dönem Reformlarına Genel Bakış 35
F. Tanzimat Öncesi Reform Hareketlerinde Zihinsel Dönüşüm ve Kültürel Faaliyetler 39
1. Yeni Okulların ve İdari Kurumların Yeni Nesil Üzerindeki Etkileri 39
2. Matbaanın Yeniden İşlerlik Kazanması ve Çıkarılan İlk Gazeteler 40
3. Batı Medeniyetine Dair Yeni Fikirlerin Ortaya Çıkışı 41

II. TANZİMAT DÖNEMİ REFORM HAREKETLERİ 43
A. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun İlanını Hazırlayan Şartlar 43
B. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun İlanı 45
1. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun Şekli ve Niteliği 46
2. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun İçeriği 47
C. Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile Başlayan Tanzimat Dönemi 49
1. Tanzimat ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu 49
2. Tanzimat Kadrosu 50
3. Kırım Savaşı ve Islahat Fermanı'nın İlanı 52

4. Tanzimat Dönemi'nde Kanunlaştırma Hareketi 53
5. Tanzimat Dönemi'nde Devlet Teşkilatı 55
6. Parlamento Geleneğine Doğru: Deneyimler ve Birikimler 56
D. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Aydınının Geçirdiği Zihinsel Dönüşüm 58
E. Tanzimat Döneminin Başarısızlıkları ve Dönem Hakkında Genel Değerlendirme 65

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ OSMANLILAR HAREKETİNİN DOĞUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

I. 1860 -1876 YILLARI ARASINDA OSMANLI DEVLETİNİN GENEL DURUMU 69
A. Şark Meselesinin Gölgesinde Osmanlı Devleti 69
B. Sultan Abdülaziz Devri'ne Genel Bakış (1861-1876) 71
C. Bâb-ı Âli Yönetimi'ne Yönelik Muhalif Hareketlerin Başlaması: Kuleli Vakası (1859) 72
II. YENİ OSMANLILAR HAREKETİNİN DOĞUŞU 75
A. Yeni Osmanlılar Hareketine Hayat Veren Neslin Yetişmesi 75
B. Hareketin İsmi ve Ortaya Çıktığı Tarih Hakkındaki Tartışmalar 77
1. Hareketin İsmi Üzerine 77
2. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Kuruluş Tarihi Hakkındaki Tartışmalar 79
C. Yeni Osmanlılar Hareketinin Önde Gelen Şahsiyetleri 81
III. YENİ OSMANLILAR HAREKETİNİN BAŞLANGIÇ DÖNEMİ 86
A. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Öncülü: İttifâk-ı Hamiyyet yahut Meslek Cemiyeti (1865-1867) 86
1. Cemiyet ile İlgili Temel Olarak Ele Alınan Kaynaklar 86
2. Cemiyet'in Kuruluşu 87
3. Cemiyet'in Açığa Çıkması ve Yapılan Yargılamalar 89
B. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Hamisi: Mustafa Fazıl Paşa 94
1. Mustafa Fazıl Paşa'nın Nord Gazetesine Verdiği Cevap 96
2. Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'e Mektubu 98
C. Muhbir ve Tasvir-i Efkâr Gazeteleri 99
1. Dönemin Önemli Gelişmeleri ve Osmanlı Kamuoyunun Durumu 99
2. Muhbir ve Tasvir-i Efkâr Gazetesinin Kapatılması 101
3. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi'nin Sürgün Edilmesi ve Mustafa Fazıl Paşa'nın Daveti 104
IV. YENİ OSMANLILAR HAREKETİNİN BİRİNCİ EVRESİ: AVRUPA YILLARI (1867 - 1870) 105
A. Sultan Abdülaziz'in Avrupa'ya Seyahati ve Yeni Osmanlılar 105

B. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Kurulması 107
C. Mustafa Fazıl Paşa'nın İstanbul'a Dönüşü ve Muhbir Gazetesi 107
1. Genel Açıklamalar 107
2. Cemiyetin Resmi Yayın Organı: Muhbir Gazetesi (1867-1868) 108
D. Hürriyet Gazetesi (1868-1870) 111
1. Genel Bilgiler 111
2. Hürriyet Gazetesinin Hususiyetleri 112
E. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Dağılma Sürecine Girmesi 113
1. Mısır'da Yaşanan Yeni Gelişmeler 113
2. Cemiyet Üyeleri Arasında Çıkan Uyuşmazlıklar ve Ayrılıklar 114
3. Ziya Paşa'nın Hidiv İsmail Paşa'dan Maddi Destek Alması ve Hürriyet Gazetesinin İkinci Evresi (1869-1870) 118
F. Yeni Osmanlılar Tarafından Çıkarılan Diğer Gazeteler 119
1. İttihâd Gazetesi 119
2. İnkılâb Gazetesi 120
G. Yeni Osmanlıların Avrupa'daki Son Yılları 121
V. YENİ OSMANLILAR CEMİYETİ'NİN İKİNCİ EVRESİ: İSTANBUL YILLARI (1872 - 1876) 122
A. Namık Kemal'in İstanbul'a Dönüşü 122
B. Âli Paşa'nın Vefatı ve Mahmud Nedim Paşa'nın Sadareti 123
C. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Yeniden Canlanışı ve İbret Gazetesi 125
D. Bâb-ı Âli'nin Basın ve Yayın Hayatına Yönelik Baskı ve Sansürleri 126
1. İbret Gazetesinin Tatil Edilmesi ve Yeni Osmanlıların İlk Sürgünü 126
2. Yeni Osmanlıların İkinci Kez Sürgün Edilmelerine Yol Açan Olaylar: Diyojen Dergisi ile İbret Gazetesinin Sürekli Olarak Kapatılması ve Vatan yahut Silistre Piyesi 128
VI. YENİ OSMANLILAR HAREKETİ'NİN ÜÇÜNCÜ EVRESİ: KÂNÛN-I ESASİ SÜRECİ (1876 - 1877) 131
A. Birinci Meşrutiyete Doğru: Sultan Abdülaziz Devrinin Son Yılları 131
1. Dünya Siyasetinde Değişen Dengeler 131
2. 1876 Darbesini Hazırlayan Krizler 133
B. 30 Mayıs 1876 Darbesi: Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve V. Murad'ın Tahta Geçmesi 135
1. 30 Mayıs 1876 Darbesine Genel Bir Bakış 135
2. Darbe Kadrosundaki Paşaların Arasında Çıkan Anlaşmazlıklar: Meşrutiyet Tartışmaları 136
3. Sâbık Sultan Abdülaziz'in Vefatı ve Sultan V. Murad Döneminin Sonu 138

a) Abdülaziz'in Şüpheli Vefatı ve Çerkes Hasan Vakası 138
b) Sultan II. Abdülhamid'in Tahta Geçmesi 139
C. 1876 Kânûn-ı Esâsî'sinin İlan Edilmesi Süreci 140
1. Anayasa Hazırlık Çalışmaları 142
a) Anayasa Komisyonu (Cemiyet-i Mahsusa) Çalışmaları 142
b) Kânûn-ı Esâsî Hazırlık Çalışmalarında Yeni Osmanlılar 146
2. Kânûn-ı Esâsî'nin İlanı (23 Aralık 1876) ve Tersane Konferansı 148
3. Kânûn-ı Esâsî'nin Temel Hususiyetleri ve Yeni Osmanlıların Tesiri Hakkında Doktrinde Yer Alan Değerlendirmeler 150
D. Yeni Osmanlıların Tasfiyesi ve Akıbeti 154
1. Yeni Osmanlıların İstanbul'dan Uzaklaştırılmaları ve Akıbetleri 154
2. Midhat Paşa'nın Sadaretten Azli ve Sürgünü 157
3. Ali Suavi'nin Akıbeti 159
a) Ali Suavi'nin İstanbul'daki Son Yılları 159
b) Çırağan Vakası (1878) 160

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ OSMANLILAR HAREKETİNİN DEVLET VE HUKUK ANLAYIŞI

I. YENİ OSMANLILARIN SİYASİ VE HUKUKİ FİKİRLERİNE GENEL BİR BAKIŞ 163
A. Yeni Osmanlılar Hareketinin Ortaya Çıkış Sebebi ve Temel Nitelikleri 163
B. Yeni Osmanlıların Hususiyetleri 165
C. Yeni Osmanlı "Hissiyatı": Maziye Duyulan Özlem ve Geleceğe Yönelik Umutlar 168
D. Yeni Osmanlılara Göre Osmanlı Devleti'nin Kurtuluş Reçetesi 171
E. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin Temel Programı 173
II. YENİ OSMANLILARDA DEVLET VE HUKUK DÜŞÜNCESİ 176
A. Namık Kemal'in Devlet ve Hukuk Anlayışı 176
1. Namık Kemal'in Devlet Anlayışı 176
a) Devletin Kökeni ve Siyasi Hâkimiyetin Kaynağı 177
b) Namık Kemal'e Göre Devletin Dayandığı Esaslar 183
(1) Genel Bakış 183
(2) Sınırlı İktidar Anlayışı ve Kuvvetler Ayrılığı 184
(3) Zulme Karşı Direnme Hakkı Üzerine Namık Kemal'in Düşünceleri 186
(4) İslam Hukukuna Bağlılık (Şer'i Hukuka Riayet) 187
(5) Namık Kemal'e Göre İdeal Devlet Mekanizması 189
(a) Genel Bakış 189

(b) Temel Meclisler 190
(i) Meclis-i Şûrâ-yı Ümmet 190
(ii) Meclis-i Şûrâ-yı Devlet 194
(iii) Senato 195
(c) Padişah ve Vükelâ 196
c) Namık Kemal'de Hürriyet Fikri ve Hürriyet-İktidar İlişkisi 199
d) Hukuk Önünde Eşitlik (Müsâvât) 201
2. Namık Kemal'in Hukuk Anlayışı 202
a) Genel Bakış 202
b) Namık Kemal'e Göre Hukukun Tanımı ve Mahiyeti 203
c) Hukukun Tasnifi 206
d) Hak ve Adalet Düşüncesi 208
e) İslam Hukuku (Fıkıh) ve Kanunlaştırma Hareketi Üzerine 212
B. Ziya Paşa'nın Devlet ve Hukuk Anlayışı 216
1. Ziya Paşa'nın Devlet Anlayışı 216
a) Genel Bakış 216
b) Devletin Kökeni ve Siyasi Hâkimiyetin (Egemenlik) Kaynağı 218
c) Ziya Paşa'ya Göre Osmanlı Devleti'nin Gerilemesinin Nedenleri ve Tanzimat'ın Etkisi 220
d) Ziya Paşa'ya Göre Devletin Kurtuluş Reçetesi: Usûl-i Meşveret 226
e) Ziya Paşa'nın Hürriyet Anlayışı 229
2. Ziya Paşa'nın Hukuk ve Yargı Üzerine Düşünceleri 230
C. Ali Suavi'nin Devlet ve Hukuk Anlayışı 232
1. Ali Suavi'nin Devlet Anlayışı 232
a) Genel Bakış 232
b) Ali Suavi'nin Bâb-ı Âli Hükümetine Yönelik Eleştirileri 233
c) Devlet, Siyasi Hâkimiyet ve Hükümet 236
d) Kuvvetler Birliği ve Anayasanın Üstünlüğü Fikri 237
e) Hilafet ve Devlet Başkanlığı 238
f) Zulme Karşı Direniş ve İsyan 240
g) Usûl-i Meşveret Üzerine Düşünceleri 241
h) Hukuk Önünde Eşitlik (Müsâvât) 243
2. Ali Suavi'de Hukuk ve Yargı Teşkilatına Dair Düşünceleri 244
3. Ali Suavi'nin Ele Aldığı Diğer Meseleler 249
D. Mehmed Bey'in Devlet ve Hukuk Anlayışı 251
1. Genel Bakış 251

2. Mehmed Bey'in Siyasi ve Hukuki Fikirleri 251
E. Mustafa Fazıl Paşa'nın Siyasi ve Hukuki Fikirleri 254
F. Yeni Osmanlılar ve Çağdaşları: Devlet ve Hukuk Anlayışlarında Benzerlikler ve Ayrılıklar 259
1. İbrahim Şinasi (1826-1871) 261
2. Ahmed Midhat Paşa (1822-1884) 265
3. Tunuslu Hayreddin Paşa (1822/23-1890) 268
a) Tunuslu Hayreddin Paşa'nın Devlet ve Hukuk Düşüncesine Kısa Bir Bakış 268
b) Tunuslu Hayreddin Paşa ve Yeni Osmanlılar Arasında Fikri Mukayese 274
G. Yeni Osmanlılar Hareketine Yönelik Başlıca Eleştiriler ve Hareketin Sonraki Nesillere Olan Etkisi 277

SONUÇ 283

KAYNAKÇA 291

EKLER 313